

Dr Hanna Werblan-Jakubiec

Dyrektor Ogródu Botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego

Różnorodność biologiczna a programy edukacyjne Ogródu Botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego

Termin różnorodność biologiczna w oficjalnych dokumentach pojawił się wraz z Konwencją o różnorodności biologicznej ogłoszonej podczas szczytu Ziemi w 1992 roku w Rio de Janeiro. Łączy się on ściśle z ochroną przyrody, ze zrównoważoną eksploatacją zasobów przyrody i ze zrównoważonym rozwojem. O ile w przeszłości przyrodę chroniliśmy ze względów moralnych, filozoficznych czy estetycznych to główną ideą Konwencji jest bardziej utylitarne przesłanie, które mówi, że różnorodność należy chronić po to abyśmy mogli z niej w sposób zrównoważony korzystać teraz i w przyszłości. Chronić należy organizmy na wszystkich poziomach organizacji przyrody, nie tylko tam gdzie zachowały się pierwotne nie zmienione przez człowieka ekosystemy lecz również ekosystemy półnaturalne, antropogenicznie zmienione, a także rasy zwierząt i odmiany roślin utworzone przez człowieka. Jednym słowem wszelką różnorodność istniejącą na Ziemi.

Jednym z zadań ogrodów botanicznych jest zachowanie różnorodności biologicznej, zarówno roślin dziko rosnących, jak i ich odmian ozdobnych i użytkowych.

Współczesne ogrody botaniczne pełnią liczne funkcje

1. Estetyczną – prezentuje się w nich m. in. dywany kwietne, kompozycje bylinowe mając na celu kształtowanie poczucia estetyki i poczucia piękna wśród odwiedzających .
2. Naukową – prowadzone są badania głównie z dziedziny systematyki roślin, ekologii gatunków ginących i zagrożonych i aklimatyzacji obcych gatunków.
3. Edukacyjną i popularyzacyjną – proponowane są różnorodne formy edukacji w zależności od rodzaju odbiorcy i celu kształcenia.

Na tym ostatnim zagadnieniu chciałabym dziś się skupić.

Ogród Botaniczny UW został założony w 1818 roku, jest jednym z najstarszych ogrodów w Polsce, leży w centrum wielkiego miasta jakim jest Warszawa w jego historycznej części. Tworząc programy edukacyjne Ogródu braliśmy pod uwagę jego historyczny charakter, współczesne techniki edukacyjne oraz odbiorców, dla których te programy są tworzone.

1. Studenci i nauczyciele.

Ogród jest jednostką naukowo- dydaktyczną UW, prowadzone są więc tu regularne zajęcia dydaktyczne przeznaczone dla studentów i nauczycieli biologii. Ta grupa odbiorców posiada znaczną wiedzę o roślinach dość dobrze orientuje się w kolekcjach Ogrodu.

2. Uczniowie, którzy przychodzą do Ogrodu na wycieczki i lekcje botaniki w terenie. Ich wiedza botaniczna zależy od zaangażowania i umiejętności nauczycieli, często takie zajęcia są traktowane przez nauczycieli jak relaks, w czasie gdy dzieci znajdują sobie różne rozrywki podczas zwiedzania Ogrodu.

3. Szeroka publiczność, w większości mieszkańcy Warszawy, którzy chcą spędzić miło czas na spacerze w zadbanym ogrodzie i przy okazji poznać rośliny.

Jak zainteresować naszych odbiorców?

Informacje muszą być łatwe do zaobserwowania, krótko i jasno sformułowane, napisane prostym językiem, powinny zawierać ciekawostki, być ładnie zilustrowane, programy powinny zawierać elementy zabawy , ścieżki edukacyjne należy wyraźnie oznakować.

Przykłady programów edukacyjnych stworzonych w Ogrodzie

1. Program edukacyjny popularyzujący wiedzę o różnorodności biologicznej

Wykorzystuje on kolekcje zgromadzone w parku i szklarniach. W ramach realizowania programu stworzono ścieżki edukacyjne z tablicami informacyjnymi i opisami w formie zeszytów do aktywnego uczestnictwa. Ścieżki opisane są także w „Przewodniku po Ogrodzie Botanicznym UW”, zawierającym ponadto inne informacje na temat placówki i zgromadzonych w niej kolekcji.

Każda ścieżka edukacyjna prowadzi zwiedzających przez najciekawsze przyrodniczo zakątki Ogrodu. Została opracowana merytorycznie przez zespół specjalistów stale prowadzących zajęcia dydaktyczne z dziećmi, młodzieżą i studentami. Na każdej z tras znajduje się od 10 do 15 przystanków, gdzie opisane są najciekawsze rośliny z kolekcji Ogrodu, ilustrujące temat, któremu poświęcona została ścieżka. Każdej z tras nadana została odpowiednia oprawa graficzna. Wiadomości te przedstawione zostały na tablicach informacyjnych, których treść jest uzupełnieniem opisu tras w Przewodniku. Uzupełnieniem tras dydaktycznych są opublikowane i udostępnione gry edukacyjne („Zielony Piotruś”, czyli odpowiednik „Czarnego Piotrusia” przedstawiający pary: roślina użytkowa – produkt z niej uzyskiwany i „Zielone domino” gdzie rośliny są odpowiednio dopasowywane do środowisk w jakich występują. Z programu korzysta co roku około 10.000 dzieci.

2. Imprezy dla szerokiej publiczności

Dla szerokiej publiczności przeznaczone są foldery, ulotki informacyjne o najciekawszych roślinach w kolekcji, przewodniki, poradnictwo ogrodnicze i botaniczne, konkursy popularyzujące wiedzę botaniczną. Co roku w Ogrodzie organizowane są wystawy storczyków, roślin mięsożernych, kaktusów oraz warsztaty o związkach roślin i ich zapylaczy. Podczas wystaw i warsztatów zwiedzający mogą poznać różnorodność roślin świata i problemy związane z koniecznością ochrony różnorodności biologicznej w Polsce i na świecie.

3. Popularyzacja wiedzy o CITES (Konwencja Waszyngtońska o handlu gatunkami zagrożonymi)

Ogrody botaniczne, jako instytucje powołane przede wszystkim do działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej, a zwłaszcza gatunków ginących i zagrożonych, odgrywają ważną rolę we wprowadzaniu w życie zasad Konwencji Waszyngtońskiej. Ogród Botaniczny UW zrealizował zadanie: „Program edukacyjny popularyzujący wiedzę o Konwencji Waszyngtońskiej CITES”. Celem przedsięwzięcia było stworzenie programu edukacyjnego, który popularyzuje wiedzę o Konwencji Waszyngtońskiej (CITES) wśród młodzieży ze szkół ponadpodstawowych oraz wspomaga edukację celników w zakresie rozpoznawania roślin objętych Konwencją. Pakiet składa się z trzech książek.

Pierwsza to pakiet edukacyjny „Konwencja Waszyngtońska”, która powstała dzięki uprzejmości kolegów z Royal Botanic Gardens, Kew w Wielkiej Brytanii

Składa się on z dwóch części. Pierwsza to płyta CD, na której umieszczona została prezentacja zawierająca 34 przezrocza prezentujące najważniejsze cele Konwencji i przykłady roślin, które najczęściej są przedmiotem handlu. Druga to książka z opisami i objaśnieniami prezentacji zawartej na płycie. Na ostatnich stronach pakietu znajduje się krótki tekst dotyczący przepisów prawa polskiego związanych z CITES oraz pełen tekst Konwencji Waszyngtońskiej wraz z Załącznikami i przypisami. Druga to „Drzewa CITES” przewodnik do oznaczania drewna gatunków objętych przepisami CITES. Trzecia to „Rośliny CITES” prezentująca opisy i informacje o gatunkach z Załącznika I konwencji CITES, czyli o tych, które są objęte najściślejszą ochroną.

4. Ratujemy ogrody wiejskie

Program edukacyjny realizowany we współpracy ze Społecznym Instytutem Ekologicznym, ma na celu zwrócenie uwagi na problem ginących wiejskich ogrodów

przydomowych. W ramach programu została założona kolekcja prezentująca rośliny z tradycyjnych ogrodów wiejskich oraz wydano broszurę opisującą znaczenie ogrodów przydomowych dla kultury i krajobrazu wsi w zachowaniu różnorodności biologicznej.

Program ten jest ściśle związany z zajęciami edukacyjnymi realizowanymi w czasie warsztatów pt. "Rośliny, owady i miód", gdzie wyjaśniamy rolę i potrzebę ochrony dziesiątków gatunków dzikich pszczół dzięki którym zapylana jest większość roślin także tych użytkowanych przez człowieka, np. drzew owocowych, warzyw, rzepaku, bawełny ziemniaków itp.

Z tej krótkiej prezentacji wynika, że naszą - botaników rolę jest przekazanie zwłaszcza dzieciom wiedzy jak ważną funkcję spełniają rośliny w naszym życiu, zachęcenie do odwiedzania m.in. starych ogrodów i znajdujących się w nich roślin.